

Спеціалізованій вченій раді
Д 35.051.17 у Львівському
національному університеті
імені Івана Франка,
вул. Університетська, ауд. 301,
м. Львів, 79000

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
Горбатенка Володимира Павловича,
доктора політичних наук, професора, провідного
наукового співробітника відділу правових проблем політології
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України,
на дисертацію Данько-Сліпцової Анни Анатоліївни
«Політико-комунікаційні процеси формування сучасного
інформаційного суспільства», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю
23.00.02 – політичні інститути та процеси

Еволюція та постійне вдосконалення політичних комунікацій є надзвичайно важливою та водночас достатньо суперечливою проблемою за своїми проявами в багатьох сферах, зокрема в галузях державного управління, політології, соціології, психології, соціальних комунікацій. Зазначене означає міждисциплінарний характер їхнього дослідження, а також прикладну роль у процесі суспільно-політичного розвитку. Інформаційно-комунікаційні технології у наш час стають основною рушійною силою економічних, політичних, правових, соціальних змін у світі, що дає підстави розглядати політичні та масові комунікації не тільки з галузевої точки зору. Звідси – нагальна необхідність з'ясування визначальних детермінант і характерних особливостей політико-комунікаційних процесів як невід'ємної складової формування інформаційного суспільства, що й зумовлює актуальність теми дисертаційного дослідження А. А. Данько-Сліпцової.

Модерні процеси глобалізації, які не оминули і сферу політичних відносин, суттєво вплинули на формування політико-комунікаційної сфери сучасного суспільства. Доступність інформації, легкість у її отриманні та поширенні, перетворили політико-комунікаційну сферу на місце зіткнення інформаційних потоків і маніпуляцій, які вирують у глобальному

інформаційному просторі, активно впливаючи на масову політичну свідомість. І, як відповідь на дані процеси, відбувається формування нових політичних структур і процесів у рамках національних моделей інформаційного суспільства. Ці системи демонструють взаємозалежність і взаємовплив, системно діючи в межах глобального інформаційного суспільства. Незважаючи на велику кількість позитивних моментів, які отримує суспільство від розвитку політико-комунікаційних технологій (відкритість політики, доступність громадян до участі у політичних процесах, швидкий зворотній зв'язок суспільства й політикуму), виникають і загрози, суспільні ризики, які пов'язані насамперед з новітніми можливостями комунікаційних процесів у політиці.

У відповідності з вищезазначеним авторка у своїй роботі виокремлює і аналізує виникнення та розвиток нових медіа, як принципово нових каналів політичної комунікації. Поряд із цим вона визначає ключові політико-комунікаційні можливості застосування сучасних методів та засобів роботи нових медіа у контексті суспільно-політичних відносин. Відповідно наукова новизна дисертаційного дослідження А. А. Данько-Сліпцової полягає в тому, що в роботі здійснено комплексне дослідження розвитку системи політичних комунікацій з урахуванням динамічної трансформації нових медіа в умовах формування та розвитку сучасного вітчизняного інформаційного суспільства та проаналізовано особливості формування інтернетових мультимедіа (нових медіа) в Україні.

У дисертації розглянуто найбільш вдалі теорії і концепції інформаційного суспільства. На цій основі констатовано, що нові виклики, які несе формування інформаційного суспільства в сучасному світі, це, насамперед, кібербезпека та довіра до повідомлень цифрових медіа, права людини та етика політичних комунікацій в цифровому світі. Авторка слушно наголошує, що «кібербезпека в сучасних умовах є дуже важливим елементом національної безпеки, особливо враховуючи, що протягом 2015–2020 років Україна мала декілька потужних кібератак на стратегічні об'єкти критичної інфраструктури держави». Розглянувши різні підходи до визначення інформаційного суспільства,

політичної комунікації та їхній взаємовплив, авторка доходить висновку, що жоден із запропонованих підходів не може бути взятим як домінуючий. Вирішення проблеми належного, доцільного розвитку політико-комунікаційних процесів, на її думку, можливе при системному вивченні та застосуванні різних елементів зазначених теорій і практик на основі синергетичного підходу, як такого, що враховує складну, нелінійну динаміку перехідних суспільно-політичних процесів.

Важливим досягненням пропонованої роботи є всебічне дослідження процесу формування політичних комунікацій в сучасному українському суспільстві. При цьому зроблено акцент на взаємовпливі та взаємозалежності політичних комунікацій із засобами масових комунікацій. На тлі відзначення соціально-політичної ролі останніх досліджено особливості забезпечення доступності та відкритості політичної інформації та розкрито маніпулятивні впливи суб'єктів політики, які використовуються в політико-комунікаційних процесах. На основі аналізу сучасного інформаційно-комунікаційного процесу авторка переконливо ілюструє думку, згідно якої відбувається глобальна медіатизація політики, коли політики стають медіа-«зірками», а мас-медіа політичну інформацію використовують як пріоритетну, перетворюючи її у розважальний формат.

Значне місце в дисертації відведено розгляду небезпек, що їх спричинює медіатизація в умовах динамічного розвитку вітчизняних політико-комунікаційних процесів. Авторка, зокрема, звертає увагу на такі негативні явища, як маніпуляції з інформацією та інформаційні вкидання, які становлять загрозу для інформаційно-політичного поля України, особливо в умовах інформаційної війни з боку Російської Федерації. У відповідності з цим авторка пов'язує налагодження в Україні рівномірних політико-комунікаційних процесів із завданнями захисту національного політико-інформаційного простору та потребами нормативно-правового врегулювання політико-комунікаційних процесів з боку держави.

Дисертанткою визначено характерні особливості нових медіа та показано їх відмінності від традиційних. Ретельно проаналізовано процес виникнення нових медіа в Україні, зокрема під час трансформаційних політичних подій з акцентуванням на Революції Гідності 2013–2014 років. А також розглянуто можливості перспективного використання у політико-комунікаційних процесах технологій нових медіа. Так, дисертантка зазначає, що з 2013 року (моменту активного виникнення нових медіа) і до сьогодні ці технології зазнали значного переосмислення щодо їх використання у соціально-політичних процесах. Від певного заперечення на користь лише традиційних медіа до сучасних потужних інформаційних майданчиків, що активно використовуються вітчизняними суб'єктами політики.

У висновках відзначено, що політична комунікація в сучасних умовах є особливим феноменом політики, який включає синергію різних видів комунікацій, котрі мають нелінійний характер розвитку і реалізуються у вигляді мультимедіа з несиметричними компонентами передачі інформації (відео, звук, зображення, текст). Звертається увага на процес невідворотного входження в політику неформальних комунікацій, які завойовують інформаційний простір в соціальних мережах та мобільних комунікаціях й дедалі стають усе більш популярними і впливовими. Стверджується позиція, згідно якої політична комунікація постає в сучасних умовах як одна з наймобільніших сфер відображення змін у суспільстві, що формує та забезпечує взаємодію між суспільством і владою та слугує вагомим чинником публічної політики.

На основі розгляду процесу становлення нових медіа, зокрема Інтернет-телебачення, Інтернет-радіо, соціальних мереж і мобільного зв'язку та оцінки перспектив формування єдиного мультимедійного політико-комунікаційного простору в умовах формування інформаційного суспільства, зроблено висновок, що нові (цифрові) мультимедіа, які характеризуються принципово новими зв'язками між суб'єктами і об'єктами політики (як одночасними джерелами і споживачами інформації), справляють значний вплив на суспільну свідомість в умовах формування сучасного інформаційного суспільства. Це пов'язано, перш

за все, із соціально-психологічними та інформаційно-комунікаційними аспектами взаємодії суб'єктів і об'єктів соціальних мереж та нових (цифрових) мультимедіа. Перспективи активного застосування нових медіа авторка пов'язує з їх високою здатністю до саморегуляції, відкритістю, мобільністю і високим ступенем реакції на суспільно-політичні події, здатністю до миттєвого транслявання у кіберпростір.

Наукові здобутки дисертації А. А. Данько-Сліпцової не викликають сумніву. Вони є глибоко обґрунтованими, відзначаються новизною та засвідчують цінність дослідження для сучасної політичної теорії і практичної діяльності. Оpubліковані наукові праці досить повно відображають найважливіші результати та сутнісні наукові положення. Дослідження отримало належну апробацію у формі доповідей автора на наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Структура роботи є логічною, її методологічна складова і зміст не викликають заперечень та відповідають меті, завданням і висновкам. Результати авторського дослідження можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях проблематики, пов'язаної з розвитком інформаційно-комунікаційних процесів, розбудовою української державності, у практичній діяльності суб'єктів політичного реформування та в навчальному процесі, насамперед в опануванні базових курсів і спецкурсів на політологічних відділеннях вищих навчальних закладів. Спрямованість дисертації є гуманістичною й такою, що орієнтує на подолання штучних бар'єрів внутрішньополітичного та міждержавного взаєморозуміння, зближення ціннісних установок й орієнтирів усіх суб'єктів політичного життя суспільства.

Відзначаючи досить високий рівень теоретико-методологічної, історико-політологічної та практично-політичної розробки здійсненого А. А. Данько-Сліпцовою дослідження, вважаємо за доцільне висловити ряд зауважень і побажань авторці дисертаційної роботи.

1. У роботі визначено й охарактеризовано періоди розвитку інформаційного суспільства, уточнено ключові поняття і терміни, що стосуються

даного дослідження, тобто основна увага привертається до стану й визначальних проблем у розвитку сучасного інформаційного суспільства. І оскільки йдеться переважно про Україну, варто було б додати авторську оцінку вірогідного вирівнювання чи завершення процесу формування вітчизняного інформаційного суспільства на тлі відповідних процесів, які відбуваються в сучасному світі, а також спрогнозувати, хоча б у загальних рисах, як це зможе вплинути на подальший розвиток системи політичної комунікації українського суспільства.

2. Аналізуючи розвиток політико-комунікаційних процесів на основі мас-медіа, авторці варто було б подати більше інформації про друковані ЗМІ (партійну пресу, сайти, листівки, плакати, відозви, запрошення, звернення та ін.) та сферу комунікації лідерів політичних партій, працівників офісів політичних партій, політиків загалом з населенням. При цьому доцільно було б глибше та переконливіше використати порівняльно-політологічний метод у співставленні переваг і недоліків традиційних і нових медіа.

3. У дисертації лише частково зазначено перебіг еволюції політико-комунікаційних процесів в Україні в умовах гібридної війни з Росією. Цілком слушно відзначено незахищеність інформаційного поля нашої держави, що створює політичні ризики й загалом небезпеку для її подальшого існування. Звідси, на наш погляд, авторці варто було б опрацювати наукові джерела, які стосуються новітніх засобів інформаційної та гібридної війни. Зокрема, в списку використаних джерел відсутні найновіші праці з цієї проблематики, яких останнім часом з'являється чимало в Україні. Йдеться, зокрема, про працю Богдана Калініченка «Інформаційна війна: чинники ескалації і засоби протидії» (2020). Звернення до подібних здобутків попередників дозволило б авторці, зважаючи на специфіку її роботи, наголосити на потенційних можливостях України протидіяти інформаційній експансії, в тому числі й через задіяння потенціалу нових медіа.

4. Звертаючи у своїй роботі увагу на необхідність належного нормативно-правового врегулювання функціонування медіа-сфери, авторка не відображає цієї важливої проблеми у висновках, що певною мірою збіднює декларовану

міжгалузеву специфіку дослідження. При цьому варто було б звернути увагу на дослідження, здійснені фахівцями-політологами Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Йдеться, зокрема, про фундаментальну монографію «Правовий вимір державної інформаційної політики України в умовах глобальних викликів» (2018).

Втім, висловлені зауваження не применшують цінності дослідження та не спростовують високий рівень дисертаційної роботи. Вони лиш покликані слугувати автору своєрідним орієнтиром для загального вдосконалення й поглиблення окремих положень досліджуваної проблеми.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату й опублікованих наукових праць дає підстави зробити наступний висновок: дисертація Данько-Сліпцової Анни Анатоліївни «Політико-комунікаційні процеси формування сучасного інформаційного суспільства» оформлена відповідно до державного стандарту й відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертаційних робіт. Представлений автореферат відображає зміст роботи, розбіжностей між текстом дисертації та його положеннями немає. За актуальністю, структурою, повнотою викладу матеріалу, аргументацією основних положень, новизною отриманих результатів дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними наступними Постановами Кабінету Міністрів України), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

**Доктор політичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу правових проблем політології
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України**

В. П. Горбатенко

